

КІБЕРБУЛІНГ Ў КАНТЭКСЦЕ ЭКАЛОГІІ КУЛЬТУРЫ І МОВЫ

Собаль М.А.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Наўроцкая І.В. – старшы выкладчык

Разглядаецца праблема кібербулінгу ў сувязі з пашыраным выкарыстаннем інтэрнэт-камунікацыі. Звернута ўвага на наступствы кібербулінгу і неабходнасць прафілактыкі гэтай шкоднай з'явы.

Мы жывём ў 2022 годзе, калі значны час многія з нас праводзяць ў інтэрнеце: службовая і асабістая перапіска, інфармацыя па навучанні, пошук сяброў і працы, баўленне часу за праглядам ролікаў або фільмаў. Сацыяльныя сеткі, месенджары сталі неад'емнай часткай жыцця. Пашыранае выкарыстанне інтэрнэт-камунікацыі прывяло да таго, што для многіх людзей раніца пачынаецца не з зарадкі і шклянкі вады, а з гартання стужкі ў сацыяльных сетках і праверкі колькасці падабаек на фотаздымках. Паколькі мы ўсё больш прывыкаем да віртуальных зносін, неабходна памятаць, што ведучы перапіску праз сацыяльныя сеткі або месенджары, мы можам сутыкнуцца з віртуальнымі канфліктамі, якія маюць свае адметнасці ў параўнанні з непасрэднымі зносінамі ў рэальным жыцці. Некаторыя з іх нават могуць перарасці ў пагрозы і давесці падлеткаў да самагубства [1]. Такая агрэсія ў сацыяльных сетках носіць назву кібербулінг. Кібербулінг мае адметныя рысы: ён можа ўздзейнічаць на ахвяру сем дзён на тыдзень і дваццаць чатыры гадзіны ў суткі, прыносячы душэўныя пакуты.

Дзіцячы фонд ААН (ЮНІСЕФ) сумесна з МТС запусцілі ў Беларусі кампанію па прафілактыцы кібербулінгу сярод дзяцей. Даследаванне ў межах гэтай кампаніі паказала, што каля 9% навучэнцаў 5-7 класаў падвяргаліся пэўным формам гвалту ў Інтэрнэце, сярод вучняў 8 – 11 класаў - каля 18,2% хлопцаў сутыкаліся з той ці іншай формай гвалту з боку людзей, з якімі знаёмыя ў Інтэрнэце, 40% з апытаных дзяцей размаўлялі ў Інтэрнэце з незнаёмымі людзьмі Больш за 30% дзяцей сутыкаліся з запалохваннямі і цкаваннем у Інтэрнэце. Пры гэтым не ўсе давяраюць такую інфармацыю бацькам [1]. Таму тэма кібербулінгу актуальная і патрабуе асэнсавання і прафілактыкі.

Кібербулінг – гэта цкаванне асобы з выкарыстаннем лічбавых тэхналогій. Кібербулінг можа адбывацца ў сацыяльных сетках, месенджарах, на гульнявых платформах і сайтах. Кібербулінг — гэта не толькі непасрэдныя абразы ў інтэрнэце. Крыўдзіцелі могуць выключыць ахвяру з віртуальных зносін, стварыць яе фэйкавы акаўнт, у якім будучы размяшчаць абразлівы кантэнт, фотаздымкі ці іншую асабістую інфармацыю, каб прынізіць [1]. Гэта мэтанакіраваная мадэль маўленчых паводзінаў інтэрнэт-камунікацыі, якая ставіць сваёй задачай запалохаць, раззлаваць або зганьбіць таго, хто стаў аб'ектам цкавання.

Сваю ўвагу мне хочацца звярнуць на праблему кібербулінгу ў кантэксце экалогіі культуры і мовы. Выбар такога прадмета даследавання абумоўлены тым, што ў сучаснасці сродкі камунікацыі пашырыліся і змяніліся: зносіны людзей адбываюцца не толькі наўпрост, але і ў сацыяльных сетках. Але гэта не азначае, што павінна змяніцца культура чалавечых паводзінаў і культура мовы. Кібербулінг уяўляе сабой шкодную і небяспечную з'яву інтэрнэт-камунікацыі як для асобы, так і для культуры мовы.

Перадумовамі такіх непрымальных паводзінаў, як кібербулінг, з'яўляецца адсутнасць павагі да асобы: як агрэсара, так і ахвяры. Адна з праблем узнікнення кібербулінгу – адсутнасць культуры паводзінаў у дачыненні да асобы, пачуццё беспакаранасці ў агрэсараў, якое сцірае маральныя межы і носіць сацыяльна-небяспечны характар. Другая праблема кібербулінгу – адсутнасць культуры мовы і маўлення, што выяўляецца ва ўжыванні

пласта ўсіх «некультурных» слоў. Экалогія мовы ж наадварот уключае «культурны» пласт слоў і выразаў, тым самым выступаючы за «экалагічна чыстую» мову без мату, слоў-паразітаў, вульгарызмаў і іншых нецэнзурных слоў. Такім чынам, праз кібербулінг ствараецца сітуацыя, калі мова выкарыстоўваецца ва неўласцівай ёй функцыі (для абразы).

Праблема ў тым, што абразы, здзекі пагаршаюць наша маўленне праз ужыванне ненарматыўнай (табуіраванай) лексікі. Гэты працэс называюць забруджваннем моўнага асяроддзя. Калі становіцца шмат такіх слоў, яны ўжо ўспрымаюцца як свае, а не чужыя. Здзекуючыся ў Інтэрнэце, агрэсар скарачае словы да некалькіх літар, пунктуацыя наогул апускаецца, гэтак жа як граматыка і сінтаксіс. Такое абыходжанне з мовай у інтэрнэце складана рэгуляваць. На кібербулінг не патрэбна траціць шмат часу, дастаткова некалькі разоў націснуць на клавіятуру - і злосныя паведамленні даляцяць не да адной тысячы чалавек. Важнасць захавання нармальнай экалогіі мовы заключаецца ў тым, што мова фармулюе мысленне і культуру чалавека, вызначае міжасобасныя адносіны. Падтрыманне чысціні мовы праз рашэнне праблемы кібербулінгу дапамагае падняць ўзровень нацыянальнай самасвядомасці.

Сярод 248 студэнтаў першага курсу ФКП мы правялі апытанне, каб выявіць феномен наяўнасці або адсутнасці кібербулінгу ў БДУІРы. Апытанне складзена на аснове брашуры #ІнтэрнэтБезБулінгу «Як абараніцца ад цапанання ў інтэрнэце і самім не стаць хейтарамі», якая была складзена МТС [8]. Прааналізаваўшы даныя, мы атрымалі наступныя вынікі:

- больш за ўсё студэнты сутыкаліся з **фрэйпінгам**, калі хейтары атрымліваюць кантроль над уліковым запісам падлетка ў сацыяльных сетках і публікуюць непажаданы кантэнт ад яго імя і **тролінгам**, калі адбываецца прыніжэнне і правакацыя пры дапамозе некарэктнай лексікі і абраз на інтэрнэт-форумах і ў сацыяльных сетках (ад 42,7% да 41,5% адпаведна). Цікава, што пры гэтым найбольш актыўна ў якасці агрэсараў выступалі менавіта ў гэтых відах кібербулінгу (у фрэйпінгу ўдзельнічалі 5,3%, у тролінгу – 4,9%). У астатніх выпадках працэнт удзелу вагаецца ад 0,8% да 2,8%.

- прыкладна 1/5 частка апытаных стутыкалася з **кіберсталкінгам**, калі падлетку ўвесь час адпраўляюць абразлівыя ці пагрозлівыя паведамленні асабіста або ад імя групы. У некаторых выпадках кіберсталкінг можа суправаджацца пераследам па-за сеткай і нават фізічным гвалтам – 19% сутыкаліся, з выключэннем – 19,8%, з **хэпіслэпінгам**, калі ахвяры ажыццяўляюць фізічны гвалт і здымаюць гэта на мабільны тэлефон, а потым выкладваюць у інтэрнэт, сутыкаліся 22,3%, з **кетфішынгам** (стварэнне фальшывых профіляў ахвяры ў сацыяльных сетках на аснове скрадзеных фатаграфій і іншых асабістых звестак, што робіцца для асабістай выгады або прычынення фізічнай ці псіхалагічнай шкоды ахвяры) сутыкаліся 22,6%, з **аўтынгам** (наўмыснае выдаванне асабістай інфармацыі падлетка без яго зго ды з мэтай прынізіць, нават чытанне захаваных паведамленняў на тэлефоне падлетка можна лічыць аўтынгам) сутыкаліся 26,6%.

- найменш апытаныя сутыкаліся з **грумінгам** (сітуацыя, калі дарослы чалавек прадстаўляецца добразычлівым аднагодкам, каб уцверзіць у давер да падлетка і стаць яго сябрам, ахвяра дзеліцца з такім «сябрам» вельмі асабістай інфармацыяй, якая пасля можа стаць падставой для шантажу) -12,6% апытаных, з **дысінгам**, калі хейтар публікуе кампраметавальную інфармацыю пра ахвяру, каб сапсаваць яе рэпутацыю або нашкодзіць яе зносінам з іншымі людзьмі, - 13,7% апытаных.

-у апытанцы студэнты адказалі, што менш за ўсё выконвалі **ролю булераў** (ад 0,8% да 5,3%), пры гэтым працэнт удзелу ў ролі агрэсара зафіксаваны ў кожным з відаў кібербулінгу.

Гледзячы на вынікі апытанкі, можна сказаць, што ў БДУІРы 1/3 частка апытаных студэнтаў першага курсу ФКП з'яўлялася або і на сёння з'яўляецца ахвярай. Агрэсараў значна менш (3 – 4 асобы), але яны ёсць. Гэта гаворыць аб тым, што наша работа выявіла феномен булінгу сярод апытаных студэнтаў першага курсу ФКП БДУІР. Каб вырашыць гэтую праблему, мы можам парадзіць вам звярнуць сваю ўвагу на праект #ІнтэрнэтБезБулінгу МТС, які заваяваў золата ў намінацыі «сацыяльныя кампаніі камерцыйных брэндаў», а таксама атрымаў спецыяльны прыз ад генеральнага партнёра прэміі кампаніі Mastercard [1].

Да вышэйадзначанага пра кібербулінг я хачу дадаць сваю гісторыю. Абразы на сцяне старонкі ў сацыяльных сетках выклікалі негатыўныя эмоцыі і прымусілі разам з бацькамі звярнуцца да праваахоўных органаў. Там растумачылі, што Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях утрымлівае артыкул 10.2 «Абразы». Паводле яго:

1. Знявага, гэта значыць наўмыснае прыніжэнне гонару і годнасці асобы, выказанае ў непрыстойнай форме,

– цягне накладанне штрафу ў памеры да трыццаці базавых велічынь.

2. Абразы ў публічным выступе, альбо ў друкаваным ці публічна дэманстраваным творы, альбо ў сродках масавай інфармацыі, альбо ў інфармацыі, распаўсюджанай у глабальнай камп'ютарнай сетцы Інтэрнэт, іншай сеткі электрасувязі агульнага карыстання альбо выдзеленай сеткі электрасувязі,

– цягне накладанне штрафу ў памеры ад дзесяці да двухсот базавых велічынь, або грамадскія працы, або адміністрацыйны арышт, а на юрыдычную асобу – накладанне штрафу ў памеры ад трыццаці да двухсот базавых велічынь.

У тым ліку на сёння ёсць некалькі адрасоў дапамогі ў форме анлайн-кансультавання на сайце kids.potogut.by, працуе і гарачая лінія – агульнанацыянальная Дзіцячая лінія дапамогі па нумары: 8-801-100-16-11. Я лічу вельмі карысным, што пры ўдзеле псіхолагаў і іншых кампетэнтных спецыялістаў падрыхтавана серыя відэаролікаў адукацыйнага характару, а таксама тэсты-трэнажор. Адказваючы на пытанні, рэспандэнт зможа адчуць сябе ў ролі адной з бакоў кібербулінгу, тэст навучыць спраўляцца з няпростымі сітуацыямі.

59-я научная конференция аспирантов, магистрантов и студентов БГУИР, 2023

Правільныя адказы і каментарыі да яго стануць парадамі і навучаць рэагаваць пры сутыкненні з цікаваннем у сетцы.

На маю думку камунікатыўны акт: чалавек–інтэрнэт –чалавек не павінен быць звязаны з актамі булі-інтэрнэт-ахвяра, пры адсутнасці любога з названых кампанентаў культурнага і правільнага акта камунікацыі не адбудзецца, бо ў паляпшэнні камунікатыўнай якасці маўлення актыўную ролю выконваюць станоўчыя якасці маўлення – правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, дарэчнасць, багацце, выразнасць [2].

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. МТС, ЮНІСЕФ #ІнтэрнэтБезБулінгу Як абараніцца ад цікавання ў інтэрнэце і самім не стаць хейтарамі /МТС, ЮНІСЕФ [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://vviazda.by/be/news/20220520/1653040322-mts-i-yunisef-stvaryli-vorkbuk-raautybulingu-dlya-dzyasey-i-padletkau>- Дата доступу: 03.12.2022.
2. Абабурка, М. Культура беларускай мовы / Абабурка, М. [Электронны рэсурс] - Рэжым доступу: <https://www.belta.by/society/view/v-belarusi-startovala-kampanija-po-profilaktike-kiberbullinga-sredi-detej-427854-2021/>- Дата доступу: 03.12.2022.
3. Лубянец, І. Кібернасілле (кібербулінг) сярод навучэнцаў агульнаадукацыйных навучальных устаноў / І. Лубянец [Электронны рэсурс] – Рэжым доступу: <https://studfile.net/preview/2523766/page:4/> - Дата доступу: 03.12.2022.
4. Найдзёнава, Л.А. Кібербулінг або агрэсія ў Інтэрнэце: спосабы распазнання і абарона дзіцяці : метад. рэкамедацыі./ Найдзёнава Л. А [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://nastgaz.by/kiberbulinq-byada-lichbavaga-paka/> - Дата доступу: 03.12.2022.
5. Воркбук/ #ІнтэрнэтБезБулінгу Як абараніцца ад цікавання ў інтэрнэце і самім не стаць хейтарамі [Электронны рэсурс]. - Рэжым доступу: [Workbook_BE.pdf \(mts.by\)](https://www.mts.by/workbook-be.pdf)/ Дата доступу: 03.12.2022.